

Papp Máté

A nagy látvány

Villányi László: Kimméria – Lévai Ádám grafikáival

*„Fényes arc néz az erdő-borította völgyre.
A tengersizem asszonyként felel.”
(Weöres Sándor: A teljesség felé / A nagy látvány)*

Ha a költészet magánmitologikus jellege és világteremtő ereje párosul, könnyedén a képzelet légváraiban találhatjuk magunkat. A költőien teremtett világok azonban mégiscsak a mi valóságunkból táplálkoznak, rendre azokat a szépségre fordított valóságelemeket szedik szét, majd gyúrnak össze újra, amelyek legelemibb éltető forrásainkat fakasztják fel, legmélyebben rejtőző énünket tükrözik vissza. Villányi László lírai esszéfüzére a titokzatos Kimméria vidékére vezeti olvasóját, egyre beljebb és beljebb merészkedve egy sosemvolt, mégis lehetséges – térben és időben elhelyezhető, ugyanakkor azokban fel is oldódó – emberi (eredetű) kultúra képzetköreiben.

„Döntöttem. Feladom addigi életemet, s Kimmériába költözöm. Őseim nyomába eredek, vizsgálva a múltba, hogy a lehető legtöbbet tárhassak fel a kimmérák életéből. Természetesen vittem magammal könyvtáramat. Új otthonomban azonban a könyvek egy része gerincével hivalkodóan előrébb araszolt, némelyik pedig a mélybe vetette magát. Ezeket a könyveket csak ki kellett nyitnom, s aláhúzva találtam azokat a mondatokat, melyek továbblendítették kutatásomat.” A könyv egyik első fejezetében található szerzői vallomás mögött természetesen másféle írói intenció és munkafolyamat húzódik, miközben az egyszerre ösztönösen és tudatosan kialakított költői koncepció irányvonalai olykor valóban azt az érzetet keltik, mintha a kimmér mitológia lírai elbeszélője önkéntelenül, mintegy intuitíve válna nemcsak részesévé, hanem részévé is az általa kreált láthatatlan birodalomnak. (*„Amikor mindezt elmeséltem barátomnak, rám nézett, s kijelentette: de hiszen te is kimméra vagy. Nem kellett tükör, tisztában voltam arcom furcsaságával.”*) Ez a láthatatlanság nagyon is vizuális érzékiséggel fedi fel magát a kötet lapjain – Villányi láttató írásmódján túl Lévai Ádám a szövegekhez organikus módon kötődő grafikáiban –, hiszen a kimmérák, valamint a chimérák (előbbieket például csak abban különbözték a homo sapienstől, hogy egyik szemük más színű volt, mint a másik, utóbbiakat különböző állatok testrészeiből elegyülő szörnyekként képzelhetjük el a mitikus ábrázolások nyomán) leginkább amorf, avagy folytonos átváltozásban lévő külsejük miatt voltak különlegesek, illetve a mindenkori civilizációtól érintetlen természetközelségükből fakadóan.

Az író „kimmériai enje” a tatai tó („Öreg-tó”) közelében érzi magát otthonosan, a vízből időnként kiemelkedő, nőnemű *Lény* megpillantása óta gyakori, általában biciklivel közlekedő látogatója a környező partszakaszoknak. (Nem véletlenül ez a helyszín vonzza mindennél jobban, hiszen első vándorlášhullámuk után, a szittyák elől menekülve itt telepedett le a matriarchális törzsi berendezkedésű kimmérák egy része.) *„Már tudtam, erről a titokról hallgattak barátaim. A Tó Lényéről. Aki nem ránt le a mélybe, hanem őt viszik el bensőjűkben a fiúk, mélységes mély hiányt teremtve ott. Megértettem barátaim szomorú-*

ságát, mikor feltűnt egy szép lány, s ők képtelenek voltak az ámulatra, mert egyszer rájuk tekintett a Lény.” De nemcsak a környékbeli barátok szembesültek a chimérák ősanynjának tekintetével, hanem megannyi szellemtestvér is Vergiliustól és Marcus Aureliustól kezdve, Janus Pannoniuson és Paracelsuson át, Goetheig vagy Rilkéig, sőt, még olyan történelmi személyek is a bűvkörébe kerültek, mint Mátyás király. Szinte felsorolhatatlan a tóparton megforduló tudósok, írók, történészek, költők, misztikusok, filozófusok köre, akik a Villányi által ily módon kiterjesztett szellemi holdudvaron belül közös nevezőt (és többszöröst) találnak a kimmér szerelemvallás félelmes és áhítatos csodálatában. A mitikus idő és a történelmi kronológia keveredéséből létrejövő narráció az ókortól kezdve a huszonegyedik század elejéig viszi végig hihetetlen (egy idő után talán épp ezért kézenfekvő) történeteit, művekkel, gondolatokkal, benyomásokkal, élménybeszámolókkal és nem utolsósorban személyes emlékekkel idézve meg azt az alapvetően „költőien lakozó” világ részt, melynek sajátos anyaga a lehetetlen, amelyet mégis elhisznek... Egyébként itt érdemes kiemelni a Kimméria-kutató sajátos finom, mégsem finomkodó humorát. Az ő közvetítésével még az a feljegyzés is hihetőnek tűnhet, miszerint Freud – aki „a Tó partján szembesült a kimmérák csiklótudományával” – a nők péniszirigységéről szóló elmélete a férfiak csiklóirigységéről szóló tanulmányának (társadalmi nyomásra) visszajára fordított változata lenne. Furcsa módon azok a részletek is „evidensnek” látszanak, melyekben a költő kortárs és nem mellesleg Tata környékén élő művész barátai – Wehner Tibortól Jász Attiláig – jelennek meg némileg anakronisztikus társaságban.

Kimméria feltérképezése merész vállalkozás, amely a túlnyomórészt fiktív „szellemtörténeti” kalandokon keresztül különutas bejárását jelenti az európai – és azzal párhuzamosan a távol-keleti – hagyomány/művészet tárházának. Ezzel együtt nem csupán kulturális kalauzként forgathatjuk a kötetet, a Villányi-féle elbeszélő ugyanis valamilyen szinten a rejtett tudás beavatott örököséként tűnik (f)el a kimmérákhoz kötődő, fentebb említett művészek és gondolkodók felskiccelt lélekrajzaiban, pontosabban abban a szövvényes, mégis egy szárra felfűzött képzetelméletben, amely a szerző saját lelki alkatából, érzékenységből, fogékonyságából kiindulva olvasztja magába mindazokat az alkotói alakzatokat és sorsvázlatokat, amelyek hasonulni tudnak saját kimmériai költői létformájához (illetve amelyek nagyrészt eredendően hasonlítanak is egymáshoz). Nem véletlen a fentebb található Weöres Sándor-mottó, hiszen *A teljesség felé* (vagy gondoljuk Weöres szintén képzeletbeli, saját térképpel és nyelvvvel rendelkező országára, Mahruhra) hasonló ihletettségéből jöhetett létre, mint Villányi műve. „*Amit itt olvasol: több mint világnézet és kevesebb mint vallás. Több, mint világnézet, mert általa a dolgokat nem valamely irányból látod, hanem közös gyökerükönél tapintod. Kevesebb mint vallás, mert nincs benne szó az isteni misztériumokról, melyekről csak jelképekben lehet beszélni*” – szól a Weöres-könyv befejezése. A *Kimméria* lapjain sem találkozunk kimondottan szakrális jelképekkel, sőt, *A teljesség felében* szervesen – bár látens módon – jelen lévő keresztény szimbólumok sem épülnek be a kimmér – jobb szó híján – panteizmusba. Ilyen értelemben a különböző (keleti és nyugati) kultúrák közt élő Kimméria egyedülálló marad; elegyül ugyan a határait környékező jövevényekkel, de elvegyülni már nem képes köztük. Így marad érintetlen mindenféle faji és kulturális metamorfózis ellenére.

„...egy-egy részlet mindegyikben fedi a valóságot. Így ha a kíváncsi olvasó aláhúzza a megfelelő mondatokat, összeállhat a könyv keletkezésének története” – kommentálja Villányi a *Vivaldi titkos naplójából* című fejezetet a kötet végén található jegyzetében, melyben említésre kerül egyik korábbi verseskönyve is (*Vivaldi naplójából*, Orpheusz Kiadó, 1997). Ez az egyetlen kitétel vonatkozik szorosabb értelemben a Kimmérián inneni szerzői énré, aki viszont még így sem azonosítható be teljesen. „1741. május 19-én Vivaldit a bécsi bolondokházába szállították. Azt állította, hogy a 20. századból jött vissza, valójában egy

Villányi nevezetű költő, s mindennek bizonyítékaként huszonnyolc verset vett elő inge alól (...) Tévedés, ha valaki azt állítja, hogy felvettem Vivaldi maszkját, vagy más szokásos magyarázatot keres. Egyszerű reinkarnációról van szó. Vivaldi én vagyok. Én Vivaldi vagyok. Tegnap a kezembe vettem egy hegedűt, s órákon át játszottam, pedig sohasem tanultam zenélni." Így mosódnak el az én határai, egy számtalan szellemi arculatot magára öltő, chiméraszerű metaformában oldódva fel, melyet megközelíthetünk akár az *alkémia allegóriáival*, akár különböző ünnepi rítusok, szertartások által (ld. *A kémiai menyegző* vagy a *Szent Iván-napi szokások* fejezetek kísérleteit), legbensőbb titkait mégsem leshetjük meg.

Ennek legfőbb oka, hogy a huszadik század végére Kimméria ösképe „*egyre inkább visszaszorult a kollektív tudattalanba*”, és immáron valóban láthatatlanul él tovább az érzékenyebb lelkekben. „*A mi tudattalanunk azonban kavargó vizet rejt magában, azaz természetivé testesült szellemet, attól háborog*” – citálja Jungot a szerző ezzel kapcsolatban. Vagy hogy a kötetben szintén hangsúlyos szerepet kapó Borges egyik tárgyilagosabb megjegyzését idézzük a *Képzelt lények* könyve című művéből: „*Idővel a Kiméra egyre inkább a »kiméraszerű« jelentést vette föl... Eltűnik hát a zavaros forma, ám – bárminemű képtelenség jelölésére – megmarad a szó. A mai szótárak meghatározása szerint »téveszme«, »csalóka elképzelés« a Kiméra jelentése.*” Vagyis felvetődik a kérdés, hogy a képzelet légvárainak elillanása után mi marad mindabból, amit Kimméria küldöttjei eddig „összehordtak”. Érdemes visszaemlékezni a Szfinx és a Chiméra párbeszédére (*A chimériák származásáról-fejezet jegyzetéből*): „*A Szfinx: ...Gondolkodom és számolok! A tenger hánykolódik medrében, a búzaföldek hajladoznak a szél alatt, a karavánok továbbhaladnak, a por elszáll, a városok összedőlnek – de az én tekintetem, melyet semmi sem tud félrefordítani, a dolgok felett a megközelíthetetlen láthatárra mered. / A Chiméra: Én könnyű vagyok és vidám! Káprázatos távolokat nyitok meg az emberek előtt, felhők fölötti mennyországokkal és távoli örömmel. Örök bolondériákat bocsátok lelkükre, a boldogság terveit... S ha olyan embert látok, akinek lelke megnyugszik a bölcsességben, rárontok és megfojtom.*” Vajon kinél az igazság? Avagy a szépség nagyobb lenne annál? (Akár még a művészi játék közben elpergő valóságnál is?)

Villányi kimmér költészete végül egyszerre emeli tekintetét bölcsen a dolgok fölé, s nyugszik meg a megközelíthetetlen *Lény* láthatatlanságában. Szeme a tó elsimuló tükrén pihen... „*Közömbösen nézném, ha újra kiemelkedne a vízből. Valamely nőneműnek született ember töredékes szépségét szeretném csodálni. Aki nem retten meg attól, hogy birtoklom a chimérákat.*” Vajon a Cortezár-féle *távoli társ* közelébe érhetünk, ha lemondunk a végtelen szépségű *Lény* nagy látványáról? „*Életünket egyetlen lény kedvéért próbáljuk felépíteni, s amikor végre befogadhatjuk, ez a lény nem jön, számunkra meghal, s akkor aztán fogolyként élünk a csak neki szánt keretekben*” – olvashatjuk egy helyen Pascal sorait, de hogy melyik lényre/Lényre vonatkoznak – a szerző által kölcsönzött – szavai, rejtve marad. Kimméria keretei azonban tovább tágíthatóak, a víz tükrén felrémlő, elmosódó arcképek megpillanthatóak, a nagy látvány pedig talán csukott szemmel is látható. A Tó mélyén alszik, újra meg újra álmódva sosemvolt és eljövendő szerelmeinket.

(Kelet Kiadó, 2014)